

NOWE PRAWO MAŁŻEŃSKIE W KATOLICKIM KOŚCIELE WSCHODNIM

Dnia 22 lutego 1949 roku papież Pius XII motu proprio *De disciplina Sacramenti matrimonii pro Ecclesia Orientali*, zaczynającym się od słów „*Crebrae allatae sunt*” zatwierdził i ogłosił nową kodyfikację prawa małżeńskiego dla Katolickiego Kościoła Wschodniego¹⁾. Nastąpiło to prawie w dwadzieścia lat od daty powołania do życia Komisji Kardynałów mającej dokonać kondyfikacji wszystkich działów prawa Kościoła Wschodniego (*Commissio Cardinalitia pro studiis praeparatoriis Codificationis Orientalis*)²⁾. Nowe prawo małżeńskie, będące pierwszą częściową realizacją wielkich zadań Komisji kodyfikacyjnej, promulgowane zostało 12 marca roku wyżej wzmiankowanego i po wyjątkowo krótkiej *vacatio legis* weszło w życie dnia 2 maja 1949 roku w uroczystość św. Atanazego, biskupa i doktora Kościoła³⁾. Od tej daty w dziedzinie materialnego prawa małżeńskiego przepisy te stanowią wyłączną normę postępowania dla wiernych wszystkich obrządków wschodnich, nawet wtedy gdyby oni znajdowali się poza terytorium własnego obrządku i tam podlegali władzy ordynariusza innego obrządku. Z dniem bowiem wejścia tych przepisów w życie straciły w tej materii moc obowiązującą nie tylko wszelkie zwyczaje im przeciwne, lecz także dotychczasowe przepisy, tak powszechne jak i partykularne lub specjalne, nawet te, które zostały wydane na synodach zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską *in forma speciali*⁴⁾.

1) AAS, 1949, XXXXI, 89—119.

2) AAS, 1929, XXI, 669.

3) AAS, 1949, XXXXI, 117.

4) Cytowane motu proprio wyraźnie bowiem stanowi: „*Nos autem per Apostolicas has Litteras motu proprio datas supra recensitos cano-*

Obecnie w Kościele Wschodnim prawo partykularne przeciwne nowej kodyfikacji o tyle tylko zatrzymuje swoją moc, o ile poszczególne kanony tej kodyfikacji wyraźnie na nie się powołują⁵⁾. Ma to miejsce w nielicznych tylko wypadkach, jak to niżej jeszcze na swoim miejscu zostanie podkreślone.

Całość nowej kondyfikacji prawa małżeńskiego ujęta jest w 131 kanonów, do których załączone są podobnie jak w Kodeksie Prawa Kanonicznego, trzy konstytucje papieskie: Pawła III „*Altitudo*” z dnia 1 czerwca 1537 r., Piusa V „*Romani Pontificis*” z 2 sierpnia 1571 r. oraz Grzegorza XIII „*Populis*” z 25 stycznia roku 1585. Godnym uwagi przy tym jest to, że układ całej kondyfikacji odpowiada ściśle układowi odnośnej części *Kodeksu Prawa Kanonicznego*⁶⁾, a większość

nes promulgamus eisdemque vim legis christifidelibus Ecclesiae Orientalis tribuimus, ubique terrarum hi sunt et tametsi Praelato diversi ritus sunt subiecti. Simulac per Apostolicas has Litteras huiusmodi canones vigere coeperint, sua destituentur vi quodlibet statutum, sive generale sive particulare vel speciale, etiam latum a Synodis speciali forma adprobatis, quaelibet praescriptio et consuetudo adhuc vigens, sive generalis, sive particularis ita ut disciplina sacramenti matrimonii unice iisdem canonibus regatur, neque amplius ius particulare iis contrarium vigorem habeat nisi quando et quantum in iis admittatur”

⁵⁾ Tamże.

⁶⁾ Całość materiału nowej kodyfikacji, odpowiadającej 1012—1143 kanonom kodeksowym, podana jest w następującym porządku: 1. Kanony wstępne (1—8) mówią o małżeństwie jako umowie i sakramencie, o celach małżeństwa, o przywileju jakim się ono cieszy, jego istotnych przymiotach, rodzaju małżeństw, władzy Kościoła nad małżeństwem oraz o zaręczynach i obowiązku proboszcza pouczenia wiernych o tym sakramencie; 2. cap. I. De iis quae matrimonii celebrationi praemitti debent et praesertim de publicationibus matrimonialibus (can. 9—24); 3. cap. II De impedimentis in genere (can. 25—47); 4. cap. III De impedimentis prohibentibus (can. 48—56); 5. cap. IV De impedimentis dirimentibus (can. 57—71); 6. cap. V De consensu matrimoniali (can. 72—84); 7. cap. VI De forma celebrationis matrimonii (can. 85—92); 8. cap. VII De matrimonio conscientiae (can. 93—96); 9. cap. VIII De tempore et loco celebrationis matrimonii (can. 97—98); 10. cap. IX De matrimonii effectibus (can. 99—106); 11. cap. X De separatione coniugum (can. 107—121); 12. cap. XI De matrimonii convalidatione (can. 122—130); 13. cap. XII De secundis nuptiis (can. 131).

jej kanonów jest dosłownym, lub prawie dosłownym, powtórzeniem pokrewnych treściowo kanonów kodeksowych.

Na podkreślenie zasługuje również i to, że sformułowanie niektórych kanonów nowej kodyfikacji jest bardziej dokładne⁷⁾ niż w *Kodeksie Prawa Kanonicznego*, co się tłumaczy nie tylko wykorzystaniem dotychczasowych odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej⁸⁾, lecz także dłuższym doświadczeniem i użyciem bardziej ścisłej terminologii⁹⁾.

W wywodach poniższych zwrócimy jednak głównie uwagę na różnice istotne zachodzące między przepisami tych dwóch kodyfikacji¹⁰⁾. Różnice te w pewnych szczegółach dadzą się tu zauważyć zarówno przy zawieraniu zaręczyn i głoszeniu zapowiedzi, jak i w dziale przeszkód małżeńskich, sposobie wyrażania konsensu małżeńskiego, a nadto przy zachowaniu formy prawnej zawarcia małżeństwa, czasu zakazanego oraz w stosowaniu konwalidacji małżeństw nieważnych.

⁷⁾ Dotyczy to zwłaszcza następujących kanonów: 27 (can. 1037 89 n. 2 (can. 1098 n. 2 C. J. C.), 104 § 2 (can. 1115 § 2 C. J. C.), 85 (can. C. J. C.), 87 (can. 1096 C. J. C.), 90 (can. 1099 C. J. C.), 120 § 2 (can. 1131 C. J. C.).

⁸⁾ Wyraźnie daje się to zauważyć przede wszystkim przy redakcji następujących kanonów: 27 (Pont. Comm., 25 iun. 1932. AAS. 24. 1932. 284), 34 (Pont. Comm., 12 nov. 1922. AAS. 14. 1922. 662—663), 35 (Pont. Comm., 1 mart. 1921. ASS. 13. 1921. 178), 87 § 1) Pont. Comm., 28 decembr. 1927).

⁹⁾ Uwidacznia się to zwłaszcza w kanonach: 78 (can. 1087 C. J. C.), 89 n. 2 (can. 1098 n. 2 C. J. C.), 104 § 2 (can. 1115 § 2 C. J. C.), 85 (can. 1094 C. J. C.). Nowa kodyfikacja wprowadza też w niektórych wypadkach zmianę terminów przyjętych w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* na bardziej odpowiadającej tradycji wschodniej. W miejsce bowiem terminów: *Ordinarius loci*, *Vicarius Generalis*, *diocesis*, *confirmatio*, *concilium*, *Sanc-tissima Eucharistia*, używa wyrażen: *Hierarcha loci*, *Syncellus*, *eparchia*, *Sacramentum chrismatis*, *synodus*, *divina Eucharistia*. Por. *Herman A., De nova disciplina matrimoniali Ecclesiae Orientalis*, *Monitor Ecclesiasticus*, 1950, p. 88.

¹⁰⁾ Dla uniknięcia możliwych wątpliwości w dalszych wywodach kanony *Kodeksu Prawa Kanonicznego* będą cytowane z dodatkiem „C. J. C.” a kanony ogłoszone przez motu proprio „*Crebrae allatae sunt*” ze skrótem „MF”.

I. Zaręczyny.

W obrządkach wschodnich zawsze dużą uwagę zwracano na zawieranie zaręczyn i różnorodne skutki z nimi wiązano¹¹⁾. Od wejścia jednak w życie nowego prawa małżeńskiego nie zaciąga się tu już, podobnie jak i w Kościele obrządku łacińskiego¹²⁾, żadnej kanonicznej przeszkody małżeńskiej z ważnie zawartych zaręczyn¹³⁾. Nie przysługuje tu też kontrahentom prawo skargi o zawarcie małżeństwa, nawet w tym wypadku gdyby zerwanie zaręczyn nastąpiło bez dostatecznych powodów.

Strona pokrzywdzona może tu jedynie dochodzić sądowo wynagrodzenia strat, o ile one z zerwania zaręczyn powstały. Lecz i to uprawnienie przysługuje pokrzywdzonemu kontrahentowi tylko wtedy, gdy zaręczyny były zawarte według ściśle określonej formy kościelnej¹⁴⁾. Nowe przepisy prawa małżeńskiego nie uzależniają jednak ważności zaręczyn od zawarcia ich na piśmie, jak to czyni Kodeks Prawa Kanonicznego¹⁵⁾. Wymagane jest jednak, aby były one zawierane wobec proboszcza lub ordynariusza miejsca. Zarówno jeden jak i drugi może tu, czego nie przewiduje prawo kodeksowe, na swoje miejsce delegować innego kapłana W myśl kan. 6 § 2 n.2 MP.

¹¹⁾ Por. In s ad owski H., *Rzymskie prawo małżeńskie a chrześcijaństwo*, Lublin, 1935, p. 31—53; Gromnicki T., *Forma zawierania zaręczyn i małżeństwa*, Kraków 1910, p. 6—10.

¹²⁾ Inaczej tu było przed Kodeksem. Por. Cappello F., *De matrimonio*, Romae 1947, p. 105, n. 107.

¹³⁾ Por. Galtier P., *Le mariage*, Discipline orientale et discipline occidentale. Beyrouth 1950, p. 30

¹⁴⁾ Kan. 6 MP: § 1. Matrimonii promissio, etsi bilateralis seu sponsalitia, irrita est in utroque foro, nisi facta fuerit coram parochi aut loci Hierarcha aut sacerdote cui ab alterutro facta sit facultas assistendi. § 2. 1-o Matrimonii promissioni, valide assistit idem parochus vel loci Hierarcha aut sacerdos ab alterutro designatus qui ex praescripto can. 86, 87 matrimonio, valide assistit; 2-o Ille qui matrimonii promissioni assistit obligatione tenetur curandi ut eius celebratio in libro sponsalium adnotetur. § 3. At ex matrimonii promissione non datur actio ad petendam matrimonii celebrationem; datur tamen ad reparationem damnorum, si qua debeat.

¹⁵⁾ Kan. 1017 C. J. C. Por. też. Galtier F., *Le mariage*, p. 29.

kapłan asystujący przy zawarciu zaręczyn ma zatroszczyć się o to, aby fakt dojścia do skutku zaręczyn był zapisany w księdze zaręczonych. Wreszcie nowa kodyfikacja nakazuje kapłanowi błogosławić osoby zawierające zaręczyny, gdy one są katolikami i gdy tego domagają się przepisy partykularne¹⁶⁾. Ten tylko kapłan może ważnie asystować tu przy zawarciu zaręczyn, który zgodnie z przepisami nowego prawa może być świadkiem urzędowym przy zawarciu samego małżeństwa.

II. Głoszenie zapowiedzi.

Obowiązek głoszenia zapowiedzi jako nakaz prawa powszechnego w Kościele obrządku łacińskiego datuje się od IV-go soboru Laterańskiego (1215)¹⁷⁾. Nakaz ten, podobnie jak i późniejsze przepisy trydenckie wydane w tej materii¹⁸⁾, nie wiązały katolików obrządku wschodniego. To samo należy powiedzieć również o dekrete „*Ne temere*”¹⁹⁾ i Kodeksie Prawa Kanonicznego²⁰⁾. W ciągu wieków niektóre jednak z kościołów wschodnich obowiązek głoszenia zapowiedzi wprowadziły u siebie drogą ustawodawstwa partykularnego. Tak było np. u Rusinów²¹⁾, Italo-Greków²²⁾, Rumunów²³⁾, Maronitów²⁴⁾, Syro-

¹⁶⁾ Kan. 7 MP: Sacerdos promissioni matrimonii assistens, sponsis catholicis benedictionem in libris liturgicis praescriptam impertire, si ius particulare id ferat, ne omittat.

¹⁷⁾ Conc. Lateranense IV (1215), c. 51 (Mansi, 22, 1038), c. 3, X, IV, 3. Por. też Olszewski, *Głoszenie zapowiedzi małżeńskich w prawie kanonicznym*, Lublin, 1936, p. 15.

¹⁸⁾ Przepisy te podaje dekret „*Tametsi*” Por. Sess. XXIV de reformat. matrim., c. 1.

¹⁹⁾ Por. Roth J., *Forma zaręczyn i małżeństwa w prawie kościelnym katolickim*, Kraków, 1908, p. 95.

²⁰⁾ Wynika to z kan. 1 C. J. C.

²¹⁾ *Synodus Provincialis Ruthenorum habita in civitate Zamosciae anno 1720, Romae 1724, Tit. III, § VIII.*

²²⁾ Konstytucja Benedykta XIV „*Etsi Pastoralis*” z 1742 r. (§ VIII de sacr. matr.) zobowiązuje Italo-Greków do przestrzegania dekretu „*Tametsi*” a stąd i do zachowania przepisów o głoszeniu zapowiedzi.

²³⁾ *Synodus Alba-Julia, 1882, cap. III, § 27—30.*

²⁴⁾ *Synodus Provincialis Libanensis (Maronitarum) an. 1736, in Collect. Lacens., t. II, XI, 20.*

Malankaresów²⁵). Mimo, iż Instrukcja Św. Oficjum z 22 sierpnia 1890 r., skierowana do biskupów obrządku wschodniego w sprawie dochodzenia stanu wolnego kontrahentów, zalecała głoszenie zapowiedzi²⁶) to jednak do ostatnich czasów nie wszędzie zostały tu one wprowadzone²⁷). Nowa kondyfikacja nie wprowadza żadnych zmian w dotychczasowym stanie rzeczy. Jej kan 12 zaznacza bowiem, iż zapowiedzi w Kościele Wschodnim tam tylko mają być głoszone, gdzie prawo partykularne je przyjmuje²⁸). Dla tych też kościołów nowa kodyfikacja daje szczegółowe normy, określające dokładnie czas, miejsce, ilość i sposób głoszenia zapowiedzi²⁹). Normy te pokrywają się całkowicie z tymi, jakie Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi dla Kościoła obrządku łacińskiego³⁰).

III. Przeszkody małżeńskie.

W dziale przeszkód małżeńskich motu proprio „*Crebrae allatae sunt*” wnosi wiele nowych sformułowań i pewne zmiany, co w konsekwencji przyczyniło się do usunięcia licznych niejasności w dotychczasowym prawie małżeńskim Kościoła Wschodniego. W szczególności zaś nowa kodyfikacja:

a) ustala jednolitą liczbę przeszkód małżeńskich dla wszystkich obrządków wschodnich³¹) z tym jednak, że przes-

²⁵) *Fonti*, Series II, VIII, 585, 612, 620.

²⁶) Por. Galtier F., *Le mariage*, p. 40.

²⁷) Por. Galtier F., *Le mariage*, p. 39—40.

²⁸) Kan. 12 MP: *Publice a parochio denuntietur inter quosnam martimonium sit contrahendum, iure particulari id ferente.*

²⁹) Kanon 13—16 MP.

³⁰) Kanon 1022—1026 C. J. C.

³¹) Nowa kodyfikacja do przeszkód tamujących zalicza: a) ślub publiczny doskonałej czystości złożony w czasie profesji prostej czyli mniejszej oraz ślub prywatny dziewictwa, czystości doskonałej, nie wstąpienia w związki małżeńskie, wstąpienia do zakonu, a w obrzędach w których duchowni od przyjęcia subdiakonatu są zobowiązani do zachowywania celibatu także ślub przyjęcia tego stopnia święceń lub innego święcenia wyższego; b) opiekę i pokrewieństwo prawne, gdy ustawodawstwo państwowe za takie przeszkody je uznaje; c) różność wyznania (*mixta religio*). Do przeszkód zaś zrywających zalicza się tu prze-

koda opieki (tutela) i pokrewieństwa prawnego (cognatio legalis ex adoptione orta) na tych tylko terytoriach do przeszkód małżeńskich są zaliczane, gdzie prawo państwowe za takie je uznaje³²). Te też dwie przeszkody w zależności od prawa państwowego mogą być zaliczane do rzędu zrywających lub tamujących³³).

b) przyjmuje dokładne rozgraniczenie między przeszkodami małżeńskimi i zwykłymi zakazami³⁴). Do przeszkód małżeńskich w znaczeniu ścisłym nie zalicza tu przy tym nowa kodyfikacja braku lub wad konsensu i formy prawnej zawarcia małżeństwa³⁵).

c) wprowadza dokładny podział przeszkód małżeńskich na niższego i wyższego rzędu (impedimenta minoris et maioris gradus).

W myśl kan. 31 § 1 do pierwszych z nich zalicza tu ona: 1-o pokrewieństwo 6-go stopnia linii bocznej; 2-o 4-ty stopień powinowactwa pochodzącego ex digeneia i wiążącego jednego małżonka z krewnymi drugiego oraz wszelkie powinowactwo ex trigeneia; 3-o 2-gi stopień przyzwoitości publicznej; 4-o pokrewieństwo duchowe; 5-o opieka i pokrewieństwo prawne i 6-o przeszkoda występku wywodząca się z cudzołóstwa z obietnicą lub usiłowaniem zawarcia małżeństwa. Do przeszkód zaś wyższego rzędu zaliczone tu zostały wszystkie inne przeszkody zrywające³⁶).

d) ustala w zasadzie jednolity zakres poszczególnych przeszkód małżeńskich dla całego Kościoła Wschodniego.

szkody: wieku młodocianego, niezdolności płciowej, węzła małżeńskiego, różności religii (disparitas cultus), wyższe święcenia, uroczysta profesja zakonna, uprowadzenie, występki, pokrewieństwo, powinowactwo, przyzwoitość publiczna, pokrewieństwo duchowe oraz pokrewieństwo prawne opieka, lecz te dwie ostatnie tam tylko, gdzie prawo państwowe za takie je uznaje. Kan. 48—71 MP.

³²) Kan. 49 i 71 MP.

³³) Tamże.

³⁴) Mówią o nich np. kanony: 55, 56, 57 § 2 MP.

³⁵) Tak jak *Kodeks Prawa Kanonicznego*.

³⁶) Kan. 31 MP.

Wyjątek bowiem pod tym względem stanowi tylko przeszkoda powinowactwa³⁷⁾ i przeszkoda wywodząca się z prostego ślubu przyjęcia subdiakonatu lub święcenia wyższego³⁸⁾.

e) władzę ustanawiania nowych przeszkód małżeńskich, ich znoszenie oraz zmianę zakresu tychże przeszkód zastrzega wyłącznie Stolicy Apostolskiej³⁹⁾. Ordynariusze miejsca mogą wprawdzie w poszczególnych wypadkach zakazywać zawierania małżeństw, lecz jedynie bez klauzuli unieważniającej⁴⁰⁾.

f) określone wreszcie zostały dokładnie granice uprawnień patriarchy⁴¹⁾, ordynariusza miejsca⁴²⁾, proboszcza⁴³⁾, wikariusza kooperatora⁴⁴⁾, spowiednika⁴⁵⁾ i kapłana asystującego przy małżeństwie zawieranym według formy nadzwyczajnej⁴⁶⁾, w przedmiocie udzielania dyspens od przeszkód małżeńskich.

Mimo tych nowych sformułowań i pewnych zmian, idących niewątpliwie po linii Kodeksu Prawa Kanonicznego, i dzisiaj w dziale przeszkód małżeńskich prawo kościołów wschodnich różni się w pewnych szczegółach od przepisów kodeksowych. Uwidacznia się to zarówno w przeszkodach tamujących jak i zrywających.

A. *Co do przeszkód tamujących.* Obok przeszkód tamujących znanych w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* (mixta religio, cognatio legalis, votum) nowe przepisy Kościoła Wschodniego do tej grupy przeszkód zaliczają również opiekę (tutela), gdy ta przez prawo państwowe za taką przeszkodę jest uznawana⁴⁷⁾. Co do przeszkody płynącej ze ślubu prostego przy-

³⁷⁾ Mowa o tym będzie niżej.

³⁸⁾ Kan. 48 § 1 n. 2 MP.

³⁹⁾ Kan. 28 § 2 i kan. 29 § 2 MP.

⁴⁰⁾ Kan. 29 § 1 MP.

⁴¹⁾ Kan. 32 § 2 MP.

⁴²⁾ Kan. 32 § 1, 33 i 35 MP.

⁴³⁾ Kan. 34 i kan. 35 § 3 MP.

⁴⁴⁾ Kan. 34 i kan. 35 § 3 MP.

⁴⁵⁾ Kan. 34 i kan. 35 § 3 MP.

⁴⁶⁾ Kan. 34, 35 § 3 i 89 MP.

⁴⁷⁾ Kan. 49 MP: In iis regionibus ubi lege civili tutela, vel legalis cognatio ex adoptione orta, nuptias prohibet, iure canonico matrimonium illicitum est.

jęcia subdiakonatu lub innych święceń wyższych to należy zaznaczyć, że tylko w tych obrządkach wschodnich jest ona zaciągana, gdzie duchowni od przyjęcia subdiakonatu zobowiązani są do zachowania celibatu⁴⁸⁾. W Kościele obrządku łacińskiego przeszkoda ta nie zna wyjątków⁴⁹⁾. Wreszcie w Kościele Wschodnim przy zawieraniu małżeństw za dyspensą od przeszkody mieszanego wyznania (*mixta religio*) nie zabrania się obrzędów religijnych⁵⁰⁾, jak to jest w zasadzie u łacinników⁵¹⁾.

B. *Co do przeszkód zrywających.* Chociaż w zasadzie ilość i rodzaj przeszkód zrywających przyjętych przez nową kodyfikację odpowiada przeszkodom kodeksowym, to jednak w pewnych szczegółach i tu daje się zauważyć pewną różnicę. Różnice te mogą być sprowadzone do następujących:

a) Nowa kodyfikacja podaje inny sposób obliczania pokrewieństwa w linii bocznej. Zamiast bowiem dwóch różnych zasad podanych w kan. 96 § 3 *C. J. C.* uwzględniających długość poszczególnych szeregów do których należą osoby objęte pokrewieństwem⁵²⁾ nowe prawo małżeńskie Kościoła Wschodniego stawia w tym względzie jednolitą zasadę: *tot sunt gradus quot personae in utroque tractu, stipite dempto*⁵³⁾. W myśl więc tej zasady dwaj rodzeni bracia spokrewnionymi są ze sobą w drugim stopniu, a nie pierwszym, jak to ma miejsce według liczenia kodeksowego. Zrozumiała jest rzeczą, że takie liczenie pokrewieństwa ma również wpływ na obliczanie

⁴⁸⁾ Kan. 48 § 1 n. 2 *MP*.

⁴⁹⁾ Kan. 1058 *C.J.C.*

⁵⁰⁾ Por. Galtier, *Le mariage*, p. 280—283.

⁵¹⁾ Kan. 1102 § 2 *C.J.C.*

⁵²⁾ Kan. 96 § I *C. J. C.* *In linea obliqua, si tractus uterque sit aequalis, tot sunt gradus quot generationes in uno tractu lineae, si duo tractus sint inaequales, tot gradus quot generationes in tractu longiore.*

⁵³⁾ Kan. 66 § 4 *MP*: 1-o *Consanguinitas computatur per lineas et gradus*; 2-o *In linea recta, tot sunt gradus quot personae, stipite dempto.*; 3-o *In linea obliqua, tot sunt gradus quot personae in utroque tractu, stipite dempto.*

powinowactwa stąd też w Kościele Wschodnim powinowactwo w linii bocznej rozpoczyna się dopiero od drugiego stopnia⁵⁴).

b) Do przeszkód niższego rzędu nowa kodyfikacja zalicza tu więcej przeszkód małżeńskich niż prawo kodeksowe⁵⁵). Do tej bowiem kategorii należą również: powinowactwo między krewnymi jednego małżonka i krewnymi drugiego oraz powinowactwo wywodzące się ex trigeneia, a nadto przeszkoda opieki i pokrewieństwa prawnego⁵⁶).

c) W Kościele obrządku wschodniego przeszkodą pokrewieństwa duchowego (cognatio spiritalis) związani są tylko: ochrzczony z rodzicami chrzestnymi i rodzice chrzestni z rodzicami naturalnymi swego chrześniaka⁵⁷). Nie zaciąga tu natomiast tej przeszkody, jak to ma miejsce w Kościele obrządku łacińskiego szafarz chrztu z osobą przez siebie ochrzczonej⁵⁸).

d) Zakres przeszkody powinowactwa jako przeszkody małżeńskiej w niektórych kościołach wschodnich jest szerszy niż w Kościele obrządku łacińskiego. Obok bowiem powinowactwa przyjętego przez *Kodeks Prawa Kanonicznego*⁵⁹) nowa kodyfikacja uznaje również za przeszkodę zrywającą niektóre stopnie powinowactwa istniejącego między krewnymi jednego małżonka i krewnymi drugiego oraz pierwszy stopień powinowactwa wywodzącego się ex trigeneia, gdy w tych dwóch wypadkach prawo partykularne ten rodzaj powinowactwa uznaje za przeszkodę zrywającą⁶⁰).

⁵⁴) Por. Insadowski, *Rzymskie prawo małżeńskie...* p. 191. †

⁵⁵) Kan. 1042 § 2 C.J.C.

⁵⁶) Kan. 31 MP.

⁵⁷) Kan. 70 MP: § 1. Ea spiritalis cognatio matrimonium dirimit de qua in § 2.

§ 2. 1-o Ex baptismo spiritualement cognationem contrahit patrinus cum baptisato eiusque parentibus;

2-o Si iteretur baptismus sub conditione, cognationem spiritualement patrinus non contrahit, nisi iterum idem adhibitus sit.

⁵⁸) Kan 1079 i 768 C.J.C.

⁵⁹) Kan. 1077 C.J.C.

⁶⁰) Kan. 67 i 68 MP.

e) Inny wreszcie ma tu zakres przeszkoda różności religii (*disparitas cultus*⁶¹). W myśl bowiem kan. 60 § 1 *MP.* nie tylko ochrzczeni w Kościele Katolickim lub do niego nawróceni ze schizmy czy herezji, lecz w ogóle każdy chrześcijanin obrządku wschodniego nie może ważnie zawrzeć małżeństwa z osobą nieochrzczoneą⁶²).

IV. Władza dyspensowania od przeszkód małżeńskich.

Pewne różnice wreszcie między przepisami obu obrządków dają się zauważyć w dziale dyspens małżeńskich. Różnice te uwidaczniają się przede wszystkim w uprawnieniach ordynariusza miejsca do udzielania dyspens w wypadkach zwykłych. W obrządku łacińskim w takich warunkach ordynariusz miejsca może dyspensować tylko od przeszkód wątpliwych co do taktu (*in dubio facti*), gdy *Stolica Apostolska* zwykła od nich dyspensować⁶³) oraz od przeszkód wynikłych z prywatnych ślubów niezastrzeżonych, byle w tym ostatnim wypadku nie były naruszone prawa osób trzecich⁶⁴). Prawo kościołów wschodnich większe daje uprawnienia ordynariuszom miejsca w tym względzie. Obok bowiem wypadków tu wymienionych⁶⁵) mogą oni również

⁶¹) Kan. 1070 *C.J.C.*: § 1. *Nullum est matrimonium contractum a persona non baptisata cum persona baptisata in Ecclesia catholica vel ad eandem ex haeresi aut schismate conversa.*

⁶²) Kan. 60 § 1 *MP.*: *Nullum est matrimonium contractum a persona non baptisata cum persona baptisata.*

Podobna zasada była przyjęta w Kościele obrządku łacińskiego w prawie przedkodeksowym. Por. Galtier, *Le mariage*, p. 133.

⁶³) Kan. 15 *C.J.C.* Por. Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, ed. nova, vol. I, p. 231.

⁶⁴) Kan. 1313 *C.J.C.* Por. Gasparri, tamże.

⁶⁵) Granice dyspensowania od ślubów ustala tu kan. 32 § 1 w słowach: „...locorum Hierarchae... dispensare possunt proprios subditos ab impedimentis prohibentibus, exceptis impedimentis provenientius ex mixta religione vel ex voto in professione minore seu simplici emisso in religione iuris pontificii vel patriarchalis, et a dirimentibus quae sequuntur” Może więc tu ordynariusz miejsca dyspensować od ślubów prywatnych i od ślubów publicznych złożonych w zgromadzeniach za-

dyspensować od 5 i 6-go stopnia pokrewieństwa w linii bocznej, od 4-go stopnia powinowactwa tejże linii, gdy wywodzi się ono ex digenea i wiąże jednego małżonka z krewnymi drugiego, od powinowactwa wszystkich stopni wiążącego krewnych jednego małżonka z krewnymi drugiego, od powinowactwa wywodzącego się ex trigenea, a nadto od drugiego stopnia przyzwoitości publicznej, pokrewieństwa duchowego, pokrewieństwa prawnego i opieki. Poza terenem patriarchatu mogą oni również dyspensować od przeszkody wieku byle tylko brakujący czasokres nie przekraczał lat dwóch⁶⁶). W granicach patriarchatu udzielenie dyspensy od tej ostatniej przeszkody przysługuje patriarsze⁶⁷). Temu ostatniemu nowa kodyfikacja przyznaje też szerokie uprawnienia do udzielania dyspens małżeńskich w wypadkach zwykłych⁶⁸). Wikariusz generalny (syncellus) bez specjalnego mandatu ordynariusza nie może w ogóle udzielać tu dyspens małżeńskich⁶⁹). Nadmienić należy wreszcie i to, że w Kościele Wschodnim ordynariusz miejsca w wypadkach zwykłych może mieć jeszcze większe uprawnienia do udzielania dyspens niż wyżej to było powiedziane, gdy je zdobył na podstawie przywileju lub prawa partykularnego⁷⁰). W każdym wypadku może on tej władzy używać tylko w stosunku do swoich poddanych⁷¹). Gdy kontrahenci należą do dwóch różnych diecezji, tego samego lub różnego obrządku, wówczas prawo udzielenia dyspens małżeń-

konnych będących na prawie diecezjalnym. Por. Galtier, *Le mariage*, p. 73. O władzy dyspensowania ordynariusza od przeszkód małżeńskich in dubio facti porównaj: Cappello, *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis*, vol. V *De matrimonio*, ed. quinta, Augustae Taurinorum Romae 1947, p. 929 n. 923; Galtier, *Le mariage*, p. 72 i 85.

⁶⁶) Kan. 32 § 1 MP.

⁶⁷) Kan. 32 § 2 MP.

⁶⁸) Tamże.

⁶⁹) Kan. 32 § 1 MP.

⁷⁰) Kan. 32 § 1 MP.

⁷¹) Tamże.

skich przysługuje ordynariuszowi narzeczonego, chyba że ten ostatni byłby akatolikiem⁷²⁾.

Odnosnie udzielania dyspens w niebezpieczeństwie śmierci i w wypadkach nagłych to jest godnym podkreślenia, że wśród osób uprawnionych do dyspensowania w tych warunkach nowa kodyfikacja wymienia nie tylko proboszcza, spowiednika i kapłana asystującego przy małżeństwie zawierany według formy nadzwyczajnej, lecz także wikariusze współpracownika (vicarius cooperator⁷³⁾).

V. Konsens małżeński.

Przepisy dotyczące konsensu małżeńskiego i sposobu jego wyrażenia w pewnych szczegółach różnią się od przepisów kodeksowych. Uwidacznia się to nie tylko w określeniu wpływu przymusu na nieważność związku małżeńskiego, lecz także w ustaleniu warunków wymaganych do zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika lub przez tłumacza oraz w kwestii zawierania małżeństw pod warunkiem.

1. Zgoda małżeńska (consensus matrimonialis), która jest przyczyną sprawczą małżeństwa winna być dobrowolna czyli wolna od wszelkiego przymusu. Tego domaga się prawo naturalne a prawo kanoniczne bliżej określa warunki jakich zgoda wymuszona powoduje nieważność małżeństwa. W myśl kan. 1087 § 1 *Kodeksu Prawa Kanonicznego* nieważność małżeństwa powoduje przymus ciężki, zewnętrzny, niesprawiedliwy, od którego ktoś chcąc się uwolnić zmuszony jest wybrać małżeństwo (a quo ut quis se liberet eligere cogatur matrimonium⁷⁴⁾). W oparciu o ten kanon wielu kanonistów na czele z Gasparri'm⁷⁵⁾ utrzymuje, że obecnie nie tylko metus directus

⁷²⁾ Kan. 32 § 5 *MP.*: „Si contrahentes ad diversas eiusdem ritus eparchias pertineant vel ad diversos ritus, dispensatio petatur ab Hierarcha viri, et si vir sit acatholicus, ab Hierarcha mulieris”

⁷³⁾ Kan. 34 § 1 *MP* i kan. 35 § 3 *MP.*

⁷⁴⁾ Kan. 1087 § 1 *C.J.C.*: Invalidum quoque est matrimonium initum ob vim vel metum gravem ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium.

⁷⁵⁾ Gasparri P., *Tractatus canonicus de matrimonio*. vol. II, ed. nova, p. 61, n. 856.

seu consultus, lecz także indirectus seu inconsultus może spowodować nieważność małżeństwa⁷⁶⁾. W ujęciu bowiem tych kanonistów nieważne małżeństwo jest nie tylko wtedy, gdy przymus był wywierany celowo dla wymuszenia zgody na małżeństwo, lecz także w tym wypadku, gdy jedynym sposobem uwolnienia się od przymusu było wybranie małżeństwa przez tego na którego przymus był wywierany. W tym wypadku miałyby zastosowanie zasada: non intentio metum inferentis sed conditio timentis attenditur.

Nowe prawo małżeńskie Kościoła Wschodniego, podobnie jak i dawniej odbywane tu synody⁷⁷⁾, wyraźnie odrzuca tę zasadę. Świadczy o tym brzmienie kanonu 78, który stanowi: Invalidum quoque est matrimonium initum ob vim vel metum gravem extrinsecus et iniuste incussum ad extorquendum consensum. Użycie tu przez prawodawcę wyrażenia „ad extorquendum consensum“ jest dowodem opowiedzenia się jego za opinią tych kanonistów, którzy nieważność małżeństwa w danym wypadku uzależniali od takiego przymusu, który miał na celu wymuszenie zgody na małżeństwo⁷⁸⁾. W świetle więc cytowanego kanonu do przyjęcia możliwa jest tylko następująca zasada: non solum timentis sed etiam metum inferentis attendenda est intentio⁷⁹⁾.

⁷⁶⁾ Tak utrzymują m. in.: Cereto, *Matrimonium a Codice I. C. integre desumptum*, Patavii, 1918, p. 86; Chelodi, *Jus matrimoniale iuxta codicem iuris canonici*, Tridentini 1919, ed. 2, p. 143; Leitner, *Handbuch des Kath. Kirchenrechts*, vierte Lieferung, p. 192; Vermeersch-Creusen, *Epitome iuris canonici*, t. II, ed. 6, n. 376; Cappello, *De matrimonio*, ed. 5, Romae 1947, n. 607; Jombart, *Manuel de droit Canon*, Paris, 1949, n. 579, p. 320.

⁷⁷⁾ Por. *Synodus Provincialis Ruthenorum habita in Civitate Zamosciae Anno MDCCXX*, Romae 1724, tit. III, § 8; *Synodus Provincialis Libanensis (Maronitarum) an 1736*, pars II, cap. XI, 8, VIII; *Synodus Alexandrina Coptorum habita Cairi in Aegypto anno 1898*, Romae 1899, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, IV

⁷⁸⁾ Por. Galtier F., *Le mariage*, p. 201—202.

⁷⁹⁾ Por. także Herman Aemilius S. J., *De nova disciplina matrimoniali Ecclesiae Orientalis*, *Monitor Ecclesiasticus*, 1950, I, p. 89; Wuyts A., *Le nouveau droit matrimonial des orientaux*, *Nouvelle Re-*

2. W Kościele Wschodnim zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika (per procuratorem) zawsze uzależnione jest od pisemnej zgody ordynariusza miejsca. Ordynariusz zaś takiego zezwolenia może tu udzielić tylko w wypadku prawdziwej konieczności, to jest wtedy, gdy kontrahenci dla ważnej racji (ob gravem causam) nie mogą się stawić razem wobec kapłana udzielającego ślubu⁸⁰). Kodeks Prawa Kanonicznego wprowadzie też nakazuje proboszczowi uzyskanie zezwolenia ordynariusza miejsca przed zawarciem takiego małżeństwa, to jednak wymóg ten może tu być pominięty, gdy brak czasu stoi na przeszkodzie w odniesieniu się do ordynariusza⁸¹). To jest również osobliwością przepisów Kościoła Wschodniego, że małżonkowie, którzy zawarli ślub przez pełnomocnika, winni razem w stosownym czasie stawić się przed kapłanem dla otrzymania błogosławieństwa przepisanego przez księgi liturgiczne⁸²).

3. Nowa kodyfikacja nic nie wspomina o zawieraniu małżeństw przez tłumacza (per interpretem). Nie ma więc tutaj odpowiednika kanon 1090 Kodeksu Prawa Kanonicznego, zezwalający wiernym obrządku łacińskiego w pewnych warunkach na zawieranie małżeństw przez tłumacza⁸³). Pominięcie

vue Theologique, 1949, VIII, p. 829—839; Coussa A., *Epitome Praelectionum de Iure ecclesiastico Orientali*, vol. III. *De matrimonio*, p. 174.

⁸⁰) Kan. 80 MP.: § 1. Matrimonium contrahi nequit per procuratorem, nisi Hierarcha loci in casu singulari hanc facultatem scripto dederit. § 2. Hierarcha loci hanc facultatem dare potest tantum in casu necessitatis, id est si contrahentes, ob gravem causam, sacerdoti se una simul sistere nequeunt. Por. Galtier, *Le mariage*, p. 204—207.

⁸¹) Kan. 1091 C.J.C.: Matrimonio per procuratorem vel per interpretem contrahendo parochus ne assistat, nisi adsit iusta causa et de authenticitate mandati vel de interpretis fide dubitari nullo modo liceat, habita, si tempus suppetat, Ordinarii licentia.

⁸²) Kan. 82 § 2 MP.: Coniuges, cum simul fuerint, benedictionem de qua in can. 91 a sacerdote ad normam horum canonum designato recipere ne negligant.

⁸³) Kan. 1090 C.J.C.: Matrimonium per interpretem quoque contrahi potest.

tego przepisu zgodne jest niewątpliwie z dotychczasową praktyką Kościoła Wschodniego⁸⁴). Niemniej jednak i tutaj zawarcie małżeństwa przez osoby nieznające potrzebnego języka wydaje się być możliwe. Nowa kodyfikacja⁸⁵) bowiem, podobnie zresztą jak i Kodeks Prawa Kanonicznego⁸⁶), dopuszcza zawarcie ważnego małżeństwa nie tylko przez słowne wyrażenie konsensu, lecz także i przez wyrażenie go odpowiednimi znakami lub gestami.

4. Wreszcie na specjalną uwagę w dziale kanonów o konsensie małżeńskim zasługuje kanon 83 dotyczący zawierania małżeństw pod warunkiem (sub conditione). Powodem tego jest nie tylko fakt odmiennego jego sformułowania niż odpowiadającego mu 1092 kanonu kodeksowego, lecz także ta okoliczność, iż interpretacja tego kanonu nastęrcza pewne trudności.

W kościele obrządku łacińskiego zawieranie małżeństw pod warunkiem jest dopuszczalne jedynie w nadzwyczajnych wypadkach i dla bardzo ważnych racyj. Wyraźnie wskazuje na to Instrukcja Kongregacji św. Sakramentów z dnia 29 czerwca 1941 roku podająca przepisy, jakich winni się trzymać proboszczowie przy egzaminie narzeczonych przed ich dopuszczeniem do zawarcia związku małżeńskiego⁸⁷). W myśl podanych tam wskazówek proboszcz z zasady ma się starać o nakłonienie kontrahentów do porzucenia zamiaru zawierania małżeństwa pod jakimkolwiek warunkiem, nawet godziwym. W wypadku gdyby te zabiegi nie dały pożądanego rezultatu, a racje były ważne i chodziło wyłącznie o warunek godziwy, wówczas proboszcz winien zwrócić się do ordynariusza i następnie zastosować się w tym względzie do jego zleceń. Proboszcz własną powagą w żadnym wypadku nie może dopuścić do zawarcia małżeństwa warunkowego. Kodeks Prawa Kanonicznego nie określając bliżej wypadków w jakich małżeństwo pod warunkiem

⁸⁴) Por. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. III. *De matrimonio*, p. 178, nota ad can. 1090.

⁸⁵) Kan. 77 § 1 i kan. 79 § 2 MP.

⁸⁶) Kan. 1086 § 1 i kan. 1088 § 2 C.J.C.

⁸⁷) ASS. 1941, vol. XXXIII, 297—318.

może być godziwie zawarte podaje jedynie skutki jakie wywołuje postawiony warunek. W myśl kanonu 1092 warunek raz dołączony i nieodwołany: 1-o gdy odnosi się do przyszłości i jest konieczny lub niemożliwy albo też nieetyczny, lecz nieprzeciwny istocie małżeństwa, ma być uważany za niedodany;

2-o gdy odnosi się do przyszłości i jest przeciwny istocie małżeństwa czyni małżeństwo nieważnym;

3-o jeżeli warunek odnosi się do przyszłości i jest godziwy zawiesza ważność małżeństwa;

4-o jeżeli on odnosi się do przeszłości albo teraźniejszości wówczas małżeństwo będzie ważne lub nie zależnie od tego, czy to co podlega warunkowi istnieje lub nie istnieje⁸⁸). Nowe przepisy prawa małżeńskiego Kościoła Wschodniego, nie czyniąc żadnej różnicy między różnymi rodzajami warunków, w kanonie 83 stawiają ogólną zasadę: *Matrimonium sub conditione contrahi nequit*. O ile redakcja cytowanego kanonu jest zwięzła i prosta o tyle znowu jego interpretacja napotyka wyjątkowe trudności⁸⁹). Kanoniści niezgodni są mianowicie co do tego, jaki skutek prawny sprowadza zakaz kanonu 83. Nie wdając się tu w szczegóły nadal rozwijającego się sporu, należy zaznaczyć, że dzisiaj już trzy przynajmniej różne opinie dadzą się wyróżnić w tym względzie. Zwolennicy jednej utrzymują, iż wszelkie rodzaje warunków o jakich wspomina Kodeks Prawa Kanonicznego w przytoczonym wyżej kanonie 1092, tu w prawie Kościoła Wschodniego mają być uważane za niedodane⁹⁰). W myśl więc tej interpretacji jako niedodany ma być

⁸⁸) Kan. 1092 C.J.C.: *Conditio semel apposita et non revocata: 1-o Si sit de futuro necessaria vel impossibilis vel turpis, sed non contra matrimonii substantiam, pro non adiecta habeatur; 2-o Si de futuro contra matrimonii substantiam, illud reddit invalidum; 3-o Si de futuro licita, valorem matrimonii suspendit; 4-o Si de praeterito vel de praesenti, matrimonium erit validum vel non, prout id quod conditioni subest, existit vel non.*

⁸⁹) Por. Galtier, *Le mariage*, p. 208—219; Graziani, H., *Matrimonium sub conditione contrahi nequit*, *Ephemerides Iuris Canonici*, 1950, num. 2, p. 221—230.

⁹⁰) Por. tamże.

uważany nie tylko warunek godziwy, lecz także przeciwny istocie małżeństwa lub jego zasadniczym przymiotom. Zwolennicy innej interpretacji kanonu 83 w zakazie zawierania małżeństw pod warunkiem chcieliby widzieć ten skutek, że w danym wypadku każdy warunek sprowadza nieważność zawieranego małżeństwa⁹¹⁾. Przy takiej interpretacji nieważne małżeństwo byłoby nawet wtedy, gdyby okoliczność, od istnienia której uzależniono zawarcie małżeństwa, później się spełniła lub w chwili zawarcia małżeństwa już istniała.

Zwolennicy wreszcie trzeciej najbardziej trafnej opinii, którą obszernie uzasadnia Graziani⁹²⁾, twierdzą, że zakaz zawierania małżeństw pod warunkiem sprowadza ten tylko skutek, iż ordynariusz miejsca nie może tu nigdy zezwolić na zawarcie małżeństwa warunkowego nawet wtedy, gdyby chodziło o warunek godziwy⁹³⁾. Sama zaś ważność małżeństwa de facto zawartego pod warunkiem winna być tu oceniana według ogólnych zasad o konsensie warunkowym⁹⁴⁾.

⁹¹⁾ Por. Itali Galassi, *Il matrimonio condizionato nel diritto canonico orientale secondo la nuova disciplina*, *Ephemerides Iuris Canonici*, 1950, num. 2, p. 231—238.

⁹²⁾ Hermannus Graziani, *Matrimonium sub conditione contrahi nequit*, *Ephemerides Iuris Canonici*, 1950, num. 2, p. 221—230.

⁹³⁾ Hermannus Graziani, streszczając swoje wywody, na str. 225 zaznacza: „Ideoque, prohibitio, nunc expressa in can. 83 Motu proprio pro Ecclesia Orientali, in hoc a iure latino discrepat quod, ipsa quaecumque prohibens conditionem, vetat ut matrimonium ineatur sub conditione de praeterito vel de praesenti et sub conditione de futuro contingente honesto, seu sub illis conditionibus, quae, iure quo adhuc in Ecclesia latina utimur, prohibitae non sunt neque, honestae cum sint, uti implicite prohibitae sunt retinendae... Hanc igitur facultatem, seu facultatem licentiam concedendi ut matrimonium sub conditione, quidem honesta, contrahatur, legislator, in disciplinando matrimonio pro Ecclesia orientali, Hierarchae ademit, qui non amplius potest-secus ac facere adhuc posset Ordinarius in Ecclesia latina-gravissima quaque recurrente causa, licentiam dare matrimonium sub conditione contrahendi. Hanc, et hanc dumtaxat, esse autumamus immutationem quam Motu proprio egit super ius a Codice receptum”

⁹⁴⁾ Por. także Galtier, *Le mariage*, p. 215.

VI. Forma prawna zawarcia małżeństwa.

Na Wschodzie zawsze zwracano dużą uwagę na zawieranie małżeństw wobec Kościoła i z jego błogosławieństwem⁹⁵). Do ostatnich jednak czasów nie było tu jednolitej formy prawnej zawarcia małżeństwa, której by w równej mierze byli obowiązani przestrzegać wszyscy katolicy obrządku wschodniego. Forma trydencka dekretu „*Tametsi*“ przyjęta została tylko w niektórych kościołach wschodnich. To samo należy powiedzieć również o formie przepisanej przez dekret „*Ne temere*“⁹⁶). Ten ostatni dekret, zaprowadzający jednolitą formę prawną w całym Kościele obrządku łacińskiego, nie wiązał per se katolików obrządku wschodniego. Wyraźnie orzekła tak Kongregacja Soboru w dniu 1 lutego 1908 roku, wyjaśniając, że katolicy obrządku wschodniego wtędy tylko obowiązani są do zachowania formy dekretu „*Ne temere*“, gdy zawierają małżeństwo z łacinnikami zobowiązanymi do zachowania tej formy⁹⁷). Po tej linii poszedł również i Kodeks Prawa Kanonicznego. Kanon bowiem 1099 § 1 n. 3 spośród katolików obrządku wschodniego tylko te osoby uznaje za podległe formie kodeksowej, które zawierają małżeństwo z katolikami obrządku łacińskiego⁹⁸). Katolicy obrządku wschodniego zawierający małżeństwo między sobą nadal przeto byli obowiązani do zachowania tej formy, jaka w danym kościele obrządku wschodniego dotąd była przyjęta⁹⁹). Z tej też racji do ostatnich czasów

⁹⁵) Por. Gromnicki T., *Forma zawierania zaręczyn i małżeństwa*, Kraków 1910, p. 17—24; Cappellò, *De matrimonio*, Romae 1947, p. 931.

⁹⁶) Bliższe szczegóły o tym będą podane niżej.

⁹⁷) Gasparri P., *Fontes*, vol. VI, n. 4349.

⁹⁸) Kan. 1099 § 1 n. 3 C.J.C.: *Ad statutam superius formam servandam tenentur:... 3-o Orientales, si cum latinis contrahant hac forma adstrictis.*

⁹⁹) Por. Galtier F., *Le mariage*, p. 240; Coussa A., *Epitome Praelectionum de iure ecclesiastico orientali*. vol. III. *De matrimonio*, p. 208—235; Dauvillier J. De Clercq, *Le mariage en droit canonique oriental*, Paris 1936, p. 47; Cappellò, *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis*, vol. V *De matrimonio*, Romae 1947, p. 929—934.

w Kościele Wschodnim pod tym względem panowała tu duża różnorodność. Maronici¹⁰⁰) bowiem i Italo-Grecy¹⁰¹) stali na gruncie przepisów trydenckiego dekrétu „*Tametsi*”, Rusini¹⁰²) zaś w Galicji, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej¹⁰³), Kanadzie¹⁰⁴), Ameryce Łacińskiej¹⁰⁵) i Jugosławii¹⁰⁶) trzymali się formy dekretu „*Ne temere*”. Inni znowu katolicy obrządku wschodniego, jak np. Rumuni¹⁰⁷), Syryjczycy¹⁰⁸), Koptowie¹⁰⁹),

¹⁰⁰) Przyjęcie tej formy datuje się tu przynajmniej od czasu Synodu Libańskiego z 1736 r. Syn. Lib. II, XI, 12.

¹⁰¹) *Constitutio Benedicti XIV „Etsi pastoralis”* 25 maii 1742, § VIII n. 1.

Coussa A., *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. III. De matrimonio p. 214—215, wymienia jeszcze niektóre inne grupy katolików obrządku wschodniego trzymających się formy trydenckiej.

¹⁰²) Od 1911 r. (Coussa A., *Epitome praelectionum*. vol. III. De matrimonio, p. 216).

¹⁰³) Od roku 1914 wprowadzony na 10 lat, a następnie przedłużony na dalsze lata (Galtier, *La mariage*, p. 233).

¹⁰⁴) Od 1913 r. (AAS. 1913. 398) zaprowadzony na lat 10, a następnie przedłużony (AAS. 1930. 353).

¹⁰⁵) Od r. 1916 (AAS. 1916. 107).

¹⁰⁶) Od 1.I.1933 r. (*Archiv. S. C. pro Eccl. Or.*, 366/32).

¹⁰⁷) Zachowanie formy dekretu „*Tametsi*” wymagane tu było tylko do godziwości małżeństwa. Por. Galtier F., *Le mariage*, p. 233. Przy zawarciu małżeństwa winien być jednak kapłan, gdyż ogólnie jest tu przyjęta opinia, że nieważnie zawarte jest małżeństwo bez błogosławieństwa kapłana. Por. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. III. De matrimonio, p. 221.

¹⁰⁸) Por. Coussa A., *Epitome praelectionum*. vol. III. De matrimonio, p. 221—222.

¹⁰⁹) Synodus Alexandrina Coptorum habita Cairi in Aegypto anno 1898, Romae 1899, p. 171, n. XVI: „Quapropter sanctitati christiani matrimonii simul et aedificationi fidelium efficaciter providere volentes, decernimus antiquissimam consuetudinem in nostra ecclesia Alexandrina vigentem esse servandam quae irrita vult matrimonia, quibus non assistit sacerdos cum duobus saltem testibus”

część Ormian¹¹⁰⁾, Grecy¹¹¹⁾, Bułgarzy¹¹²⁾, Melchici¹¹³⁾ i Chaldejczycy¹¹⁴⁾ przestrzegali tak zwanej formy wschodniej, tj. formy wprowadzonej przez miejscowe synody lub długoletnie zwyczaje. W tych ostatnich kościołach do ważnego zawarcia małżeństwa nie była konieczna obecność proboszcza własnego, jak tego domagał się dekret „*Tametsi*”, ani też obecność proboszcza terytorium zawarcia małżeństwa, czego żądał dekret „*Ne temere*”, lecz wystarczała obecność każdego kapłana, który by mógł udzielić błogosławieństwa nowożeńcom¹¹⁵⁾.

Gdy się wreszcie doda i to, że diecezja obrządku wschodniego Munkaczew za specjalnym zezwoleniem Stolicy Apostolskiej w 1921 r. przyjęła całość przepisów Kościoła obrządku łacińskiego¹¹⁶⁾, to uwidoczni się dopiero istna mozaika przepisów normujących formę prawną zawarcia małżeństwa w Katolickim Kościele Wschodnim.

Tę różnorodność, rodzącą w praktyce wiele wątpliwości i niedogodności, usunęła dopiero nowa kondyfikacja wprowadzając z dniem 2 maja 1949 r. jednolitą formę prawną dla całego Katolickiego Kościoła Wschodniego. Sprawę tę normuje omawiane przez nas motu proprio w kanonach 85—92. Wspom-

¹¹⁰⁾ Acta et decreta Concilii nationalis Armenorum Romae habiti. a. 1911 Romae 1914, Tit. III, cap. 10, n. 575: „Apud nos, iam a saeculis invaluit, ut valida habeantur et sint matrimonia quae coram sacerdote, non ne cessario parrocho, contrahuntur, quare coniugium sine praesentia sacerdotis initum nullum est et irritum”

¹¹¹⁾ Por. Coussa A., *Epitome praelectionum*. vol. III De matrimonio, p. 227.

¹¹²⁾ Por. Jaros, *Impedimenta matrimonialia apud Bulgaros unitos*, p. 260—263.

¹¹³⁾ Por. Coussa, *Epitome praelectionum*. vol. III. De matrimonio, p. 234.

¹¹⁴⁾ Por. Coussa, o. c., p. 235.

¹¹⁵⁾ Por. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*. vol. III. De matrimonio, p. 221—235.

¹¹⁶⁾ Cappello. *Tractatus Canonico-moralis de Sacramentis*, vol. V. De matrimonio, Augustae Taurinorum Romae 1947, n. 925, p. 931. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. I, p. 150, czas przyjęcia tych przepisów w tejże diecezji podaje na rok 1925.

niane kanony, podobnie jak odpowiadające im kanony kodeksowe¹¹⁷⁾, przewidują podwójną formę prawną zawarcia małżeństwa: jedną zwyczajną, która winna być przestrzegana w warunkach zwykłych¹¹⁸⁾ oraz drugą nadzwyczajną, od zachowania której uzależniona jest ważność małżeństwa w wypadku braku kapłana upoważnionego do asystowania przy małżeństwie¹¹⁹⁾. W zestawieniu jednak z formą kodeksową dadzą się tu zauważyć różnice w pewnych szczegółach. Różnice te dotyczą wyłącznie formy przepisanej na wypadki zwykłe i mogą one być sprowadzone do następujących:

1-o w Kościele Wschodnim ważność małżeństwa uzależniona jest nie tylko od tego, aby ono było zawarte wobec proboszcza lub ordynariusza tego terytorium, gdzie ślub się odbywa, względnie kapłana delegowanego przez jednego z nich, lecz również aby małżeństwo było zawierane z towarzyszeniem świętego obrzędu (*ritu sacro*). Obrzęd ten jest tu tak istotny, że pominięcie go sprowadza nieważność samego małżeństwa. Kanon 85 § 1 MP. zaznacza bowiem wyraźnie: *Ea tantum matrimonia valida sunt quae contrahuntur ritu sacro, coram parochi, vel loci Hierarcha, vel sacerdote cui ab alterutro facta sit facultas matrimonio assistendi et duobus saltem testibus, secundum tamen praescripta canonum qui sequuntur et salvis exceptionibus de quibus in cann. 89, 90.* Zgodnie z § 2 tegoż

¹¹⁷⁾ Kan. 1094—1103 C. J. C.

¹¹⁸⁾ Kan. 85 MP § 1 *Ea tantum matrimonia valida sunt quae contrahuntur ritu sacro, coram parochi, vel loci Hierarcha, vel sacerdote cui ab alterutro facta sit facultas matrimonio assistendi et duobus saltem testibus, secundum tamen praescripta canonum qui sequuntur, et salvis exceptionibus de quibus in cann. 89, 90.*

¹¹⁹⁾ Kan. 89 MP: *Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Hierarcha vel sacerdos cui facultas assistendi matrimonio facta sit ad normam canonum 86, 87: 1-o In mortis periculo validum et licitum est matrimonium contractum coram solis testibus; et etiam extra mortis periculum, dummodo prudenter praevideatur earum rerum statum esse per mensem duraturum; 2-o In utroque casu, si praesto sit quisvis alius catholicus sacerdos qui adesse possit, vocari et, una cum testibus, matrimonio assistere debet, salva coniugii validitate coram solis testibus.*

kanonu przez obrzęd święty należy tu rozumieć błogosławieństwo kapłana asystującego przy zawarciu małżeństwa¹²⁰). Ogólne zaś sformułowanie cytowanego § pozwala wnioskować, że nie chodzi tu wyłącznie o to błogosławieństwo, jakie księgi liturgiczne przepisują spacialnie dla nowożeńców, lecz o wszelkie błogosławieństwo kapłańskie udzielone w najbardziej ogólnej formie¹²¹).

2-o. Drugi szczegół, różniący przepisy Kościoła Wschodniego od przepisów kodeksowych w przedmiocie formy zawarcia małżeństwa, dotyczy zakresu uprawnień proboszcza i ordynariusza. Kanon 1095 § 1 n. 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego stawia ogólną zasadę, iż zarówno proboszcz, jak i ordynariusz miejsca na swoim terytorium mogą ważne asystować przy ślubie tak swoich, jak i obcych poddanych¹²²). Nowa kodyfikacja dodaje tu wyraźne zastrzeżenie, że osoby zawierające małżeństwo winny być nadto tego samego obrządku co asystujący przy ślubie świadek urzę-

¹²⁰) Kan. 85 § 2 MP: Sacer censetur ritus, ad effectum de quo in § 1, ipso interventu sacerdotis adstantis ac benedictis.

¹²¹) W tym duchu wypowiadają się wszyscy komentatorowie tego kanonu. Crousseau A., *Epitome Praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. III. De matrimonio, p. 195, w związku z tym trafnie zaznacza: „In § 2, autem, quo sacer iste ritus coalescat, tradit legislator. At, ritus (orationes et caeremoniae) quem habent Euchologia (Ritualia), ex c. 91, absolvendus est super contrahentes, ut liceat matrimonii celebratio. Inde, voci „benedictis“ plene satisfit unica sacerdotis intervenientis benedictione (solo crucis signo), contrahentibus data. In absolviendo praescripto nuptiarum ritu, quem referunt Euchologia, pluries nec brevibus orationibus, sponsis benedicitur“ Wuyts A., *Le nouveau droit matrimonial des orientaux* (Nouvelle Revue Theologique, 1949, p. 838) za wystarczającą uważa benedykcję: Benedictio Dei Omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus Sancti descendat super vos et maneat semper, Amen. Por. też Galtier, *Le mariage*, p. 236—237; Herman A., *De nova disciplina matrimoniali Ecclesiae Orientalis* (Monitor Ecclesiasticus, 1950, p. 90).

¹²²) Kan. 1095 § 1 N. 2 C. J. C.: Parochus et loci Ordinarius valide matrimonio assistunt... 2-o Intra fines dumtaxat sui territorii; in quo matrimoniis nedum suorum subditorum, sed etiam non subditorum valide assistunt.

dowy¹²³). To zastrzeżenie, podyktowane niewątpliwie troską o zachowanie ładu i porządku na terytorium mającym różne grupy obrządkowe, dopuszcza jednak pewne wyjątki. Wyjątki te z wyraźnego przepisu prawa mogą mieć zastosowanie tylko w następujących wypadkach¹²⁴);

a) W razie braku w jakiejś miejscowości proboszcza tego samego obrządku co kontrahenci ordynariusz ich sprawujący władzę na tym terytorium może duszpasterstwo nad wiernymi swego obrządku zlecić proboszczowi innego obrządku. Kapłan ten z samego prawa w tym wypadku otrzymuje również

¹²³) Kan. 86 MP: Parochus et loci Hierarcha valide matrimonio assistunt: 1-o A die tantummodo initae legitime administrationis beneficii, vel initi officii, nisi per sententiam fuerint excommunicati vel interdicti vel suspensi ab officio aut tales declarati; 2-o: Intra fines dumtaxat sui territorii sive contrahentes sunt subditi, sive non subditi, modo sint sui ritus;... W związku z tym wymogiem słusznie zauważa Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. III. De matrimonio, p. 198: „Propter contractus individuitatem, sufficit ut coniugum alteruter eiusdem sit Ritus ac parochus”

¹²⁴) Kan. 86 § 2—3 MP: § 2. Matrimonio fidelium diversi ritus valide assistit Hierarcha loci et parochus qui ad normam § 3 nn. 2—4 est eorum proprius Hierarcha vel parochus.

§ 3. 1-o Nisi aliud statuatur, sive per domicilium sive per quasi-domicilium suum quisquis parochum et Hierarcham proprii ritus sortitur;

2-o Deficiente parochi pro fidelibus alicuius ritus, horum Hierarcha designet alius ritus parochum, qui eorundem curam suscipiat, postquam idem Hierarcha habuerit consensum Hierarchae parochi designandi;

3-o Extra territorium proprii ritus, deficiente huius ritus Hierarcha, habendus est tamquam proprius, Hierarcha loci. Quodsi plures sint, ille habendus est tamquam proprius, quem designaverit Sedes Apostolica vel, obtento eiusdem consensu, Patriarcha, si iure particulari cura fidelium sui ritus extra patriarchatus commorantium ei commissa est.

4-o Proprius vagi parochus vel Hierarcha est sui ritus parochus vel Hierarcha loci ubi vagus actu commoratur; deficiente parochi vel Hierarcha sui ritus, servantur normae in nn. 2, 3 statutae;

5-o Illorum quoque qui non habent nisi eparchiale domicilium vel quasi-domicilium, parochus proprius est parochus loci in quo actu commorantur.

upoważnienie do asystowania przy zawieraniu małżeństwa przez wiernych innego obrządku.

b) Poza terytorium danego obrządku (*extra territorium proprii ritus*), gdy brak jest ordynariusza tego samego obrządku co kontrahenci, wówczas ich ordynariuszem własnym jest ordynariusz miejsca tego terytorium, gdzie kontrahenci przebywają i ten ordynariusz wyznacza im duszpasterza, który może ważnie asystować przy ich małżeństwie chociażby był innego obrządku. Gdyby na takim terytorium było kilku ordynariuszów miejsca wówczas jako ich własny ordynariusz ma być uważany ten, którego wyznaczy *Stolica Apostolska* lub patriarcha. Patriarcha jednak wtedy tylko może tego dokonać, gdy prawo partykularne zleca mu opiekę nad wiernymi jego obrządku także poza terytorium patriarchatu, a ordynariusz miejsca godzi się na przyjęcie opieki nad tymi wiernymi.

c) Dla tułaczy wreszcie ich własnym ordynariuszem lub proboszczem jest ich własnego obrządku ordynariusz lub proboszcz tego miejsca, gdzie aktualnie przebywają. To samo dotyczy tych, którzy mają tylko stałe lub czasowe zamieszkanie eparchialne. Przy ślubie tych osób kapłan innego obrządku może również pełnić rolę świadka urzędowego, gdy brak jest proboszcza ich własnego obrządku i gdy kapłan ten jest ich duszpasterzem według zasad podanych wyżej.

3-o. Nowa kodyfikacja w szerszym zakresie, niż to czyni Kodeks Prawa Kanonicznego, zezwala na udzielanie uprawnień ogólnych (*facultas generalis*) do asystowania przy ślubie w charakterze świadka urzędowego. Tutaj bowiem takie upoważnienie może otrzymać nie tylko wikariusz kooperator, lecz w pewnych ściśle określonych warunkach także inny kapłan. Kanon bowiem 87 MP. zezwala ordynariuszowi miejsca, sprawującemu legalnie administrację nad wiernymi innego obrządku, na udzielenie takiego ogólnego upoważnienia jakiegokolwiek rektorowi kościoła obrządku wschodniego lub innemu kapłanowi, chociażby był innego obrządku niż sami kontrahenci, na asystowanie przy ślubie wiernych obrządku

wschodniego, gdy kontrahenci pozbawieni są proboszcza swego obrządku¹²⁵⁾).

4-0. Wreszcie wśród warunków wymaganych do godziwego asystowania proboszcza przy małżeństwie na uwagę zasługuje tu przepis stawiający zasadę, iż małżeństwo winno z reguły być zawierane coram parcho sponsi non autem sponsae¹²⁶⁾, jak to ma miejsce w Kościele obrządku łacińskiego¹²⁷⁾. Jedyne zwyczaj przeciwny lub słuszna przyczyna uwalnia od zachowania tej zasady¹²⁸⁾. Powtóre, zachowane zostało nadal prawo partykularne niektórych obrządków wschodnich domagające się dla godziwego asystowania proboszcza przy małżeństwie zezwolenia ordynariusza miejsca¹²⁹⁾.

VII. Czas zawierania małżeństw.

Nieco inaczej normuje nowa kodyfikacja również sprawę czasu zakazanego (*tempus clausum, vetitum*) odnośnie zawierania małżeństw. W Kościele obrządku łacińskiego samo zawarcie małżeństwa jest dozwolone w każdym czasie, nie wyłączając nawet dni pokutnych i postnych. Kodeks Prawa Kanonicznego zabrania jedynie udzielania uroczystego błogosławieństwa w okresie adwentowym i w okresie Wielkiego Postu, chyba że ordynariusz miejsca dla słusznych racji

¹²⁵⁾ Kan. 87 § 3 *MP*: *Locorum Hierarchae administrationem fidelium diversi ritus ad normam iuris gerentes dare possunt cuiusvis orientalis ritus rectoribus ecclesiarum vel aliis sacerdotibus, curam fidelium, parcho proprii ritus orbis, habentibus, generalem facultatem assistendi matrimoniis fidelium ritus orientalis, etsi a ritu rectoris vel presbyteri diversi.*

¹²⁶⁾ Kan. 88 § 3 *MP*: *Matrimonium coram sponsi parcho celebretur, nisi vel legitima consuetudo aliud ferat vel iusta causa excuset; matrimonia autem catholicorum mixti ritus, in ritu viri et coram eiusdem parcho sunt celebranda, nisi vir, domicilium vel quasi-domicilium habens in regione orientali, consentiat ut matrimonium ritu sponsae et co-huius parcho celebretur.*

¹²⁷⁾ Kan. 1097 § 2.

¹²⁸⁾ Co do małżeństw mieszanych obrządkowo por. Kan. 88 § 3 *MP*.

¹²⁹⁾ Kan. 88 § 2 *MP*: *Parochus, si ita ferat ius particulare, ut matrimonio licite assistat, indiget insuper licentia Hierarchae loci,*

inaczej zadecyduje¹³⁰⁾. Nowe prawo małżeńskie Kościoła Wschodniego, uznając za czas zakazany wyżej wspomniane czasokresy, przyjmuje nadto w tej materii również przepisy partykularne poszczególnych obrządków¹³¹⁾. Powoduje to w praktyce zwiększenie dni zakazanych do udzielania uroczystego błogosławieństwa nowozaślubionym, a niekiedy również niemożność w ogóle zawarcia małżeństwa w takich okresach, bez specjalnego zezwolenia ordynariusza miejsca.

W chwili bowiem ukazania się Motu proprio „*Crebrae allatae sunt*” jeszcze u Rumunów¹³²⁾, Syryjczyków¹³³⁾, Koptów¹³⁴⁾, Rusinów¹³⁵⁾ tempore clauso wzbroniona była nie tylko sama koronacja nowożeńców, lecz również i zawarcie małżeństwa. Czas ten zakazany obejmował przy tym tu więcej dni niż ich podaje Kodeks Prawa Kanonicznego. U Rumunów np. tym czasem objęty jest okres adwentu z dniami następującymi po nim aż do uroczystości Trzech Króli, dni Wielkiego Postu

¹³⁰⁾ Kan. 1108 C. J. C.: § 1 Matrimonium quolibet anni tempore contrahi potest. § 2. Sollemnis tantum nuptiarum benedictio vetatur a prima dominica Adventus usque ad diem Nativitatis Domini inclusive, et a feria IV Cinerum usque ad dominicam Paschatis inclusive. § 3. Ordinarii tamen locorum possunt, salvis legibus liturgicis, etiam praedictis temporibus eam permittere ex iusta causa, monitis sponsis ut a nimia pompa absterneant”

¹³¹⁾ can. 97 MP: § 1 Matrimonium quolibet anni tempore contrahi potest, firmo praescripto § 2.

§ 2. Tempore sacro ante Nativitatem Domini et Magnae Quadragesimae, necnon aliis temporibus iure particulari statutis, vetatur ipsa nuptiarum celebratio vel tantum sollemnitas in ea, ad normam iuris particularis.

§ 3. Hierarchae tamen locorum possunt, ex iusta causa, vetito tempore permittere sive ipsam nuptiarum celebrationem sive sollemnem earundem benedictionem, monitis sponsis ut a pompae apparatu absterneant”

¹³²⁾ *Fonti*, X, n. 1193.

¹³³⁾ *Synodus Sciarfensis Syrorum in Monte Libano celebrata anno 1888*, Romae, p. 173, 2.

¹³⁴⁾ *Synodus Alexandrina Coptorum habita Cairi in Aegypto anno 1898*, Romae 1899, p. 166, V

¹³⁵⁾ Por. Galtier, *Le mariage*, p. 292.

łącznie z pierwszym tygodniem po Wielkiej Nocy, post apostołów (od I niedzieli po Zielonych Świątkach do uroczystości SS. Apostołów Piotra i Pawła), post ku czci N.M.P. (od 13—15 sierpnia), uroczystości Zielonych Świątek, Ścięcia św. Jana Chrzciciela i Podwyższenie Św. Krzyża oraz środy i piątki całego roku¹³⁶). U Syryjczyków zawieranie małżeństw zakazane jest w okresie postu przed Bożym Narodzeniem z dniami do Trzech Króli włącznie oraz od początku postu czterdziestodniowego aż do soboty przed niedzielą przewodnią (również włącznie¹³⁷). U Koptów znowu do tych dni należą wszystkie dni postu i abstynencji oraz dni w oktawie Wielkiejnocy¹³⁸).

VIII. Konwalidacja małżeństwa.

Nowa kodyfikacja, podobnie jak i Kodeks Prawa Kanonicznego (can. 1133—1141), przewiduje podwójną konwalidację małżeństw nieważnych: zwyczajną (*convalidatio simplex*) i nadzwyczajną (*sanatio in radice*). W stosowaniu konwalidacji nadzwyczajnej istnieje jedynie ta różnica, że w Kościele Wschodnim może być ona udzielana zarówno przez papieża, jak i patriarchę¹³⁹). Władza jednak tego ostatniego jest w tym względzie ograniczona do pewnych tylko wypadków. Patriarcha ten rodzaj konwalidacji może bowiem stosować tylko wtedy, gdy małżeństwo jest nieważne z racji niezachowania formy prawnej lub gdy zostało zawarte z taką przeszkodą zrywającą od której może on udzielać dyspensy. Obojętną jest tu przy tym rzeczą, czy ta władza dyspensowania przysługuje mu z prawa powszechnego czy też z przywileju lub prawa party-

¹³⁶) Por. uwaga 133.

¹³⁷) Por. uwaga 134.

¹³⁸) Por. uwaga 135.

¹³⁹) Kan. 130 MP: § 1. *Sanatio in radice concedi unice potest ab Apostolica Sede, firmo praescripto § 2.*

§ 2. *Patriarcha potitur facultate concedendi sanationem in radice si validitati matrimonii obstat tantum defectus formae celebrationis vel impedimentum a quo ipse dispensare potest.*

kularnego¹⁴⁰⁾). Praktyczne stosowanie konwalidacji nadzwyczajnej przez patriarchę może być tu dość częste, gdyż uprawnienia jego w tej dziedzinie są wielkie. Z samego tylko prawa powszechnego¹⁴¹⁾ może on bowiem udzielać dyspens od następujących przeszkód małżeńskich: 4-go i dalszych stopni pokrewieństwa linii bocznej, od 2-go i dalszych stopni powinowactwa linii bocznej wywodzącego się ex digenea i wiążącego jednego małżonka z krewnymi drugiego, od wszystkich stopni powinowactwa wiążącego krewnych jednego małżonka z krewnymi drugiego oraz powinowactwa wywodzącego się ex trigenea, od 2-go stopnia przyzwoitości publicznej, pokrewieństwa duchowego, pokrewieństwa prawnego, opieki, wieku¹⁴²⁾ oraz występku, gdy ten ostatni zaistniał z rącji cudzołóstwa cum promissione vel attentatione matrimonii

¹⁴⁰⁾ Wynika to z zestawienia kan. 130 *MP.* z kan. 32 § 2 *MP.* Por. też G a l t i e r, *Le mariage*, p. 400.

¹⁴¹⁾ kan. 32 *MP.*

¹⁴²⁾ Byłe brak wieku nie przekraczał lat dwóch.